

Zorg voor Parkinson

Even voorstellen..

- Regina Bunders, diëtiste
- Vreneli Boerlage, apotheker (apotheek Vlaslant)

Doel van vanmiddag

- Informatie over voeding/medicatie bij Parkinson
- Bespreken veelvoorkomende problemen met voeding/medicatie bij Parkinson
- Graag horen we als er nog verdere vragen/wensen zijn m.b.t. dit onderwerp.

Inhoud

- Medicatie bij Parkinson
- Voeding bij Parkinson
- Problemen voeding/medicatie

Medicatie bij de ziekte van Parkinson

- Levodopa
- COMT-remmer
- Dopamine-agonisten
- MAO-B remmers
- Amantadine
- Anticholinergica

Parkinson

- Tekort dopamine
- Afsterven bepaalde cellen in hersenen die dopamine produceren

“Dopamine: boodschapper voor doorgeven signalen in de hersenen.”

Gevolg: hersenen kunnen niet meer de juiste berichten doorsturen (bijv. naar de spieren)

Dopamine

Medicatie bij de ziekte van Parkinson

Doel:

- Extra dopamine of stimulatie dopamine receptoren
- Soms ook indirecte werking

→ Niet genezen, maar verminderen klachten.

Effect kan afnemen naar verloop van tijd: ophogen dosering of toevoegen medicatie.

Levodopa

- Levodopa/carbidopa (Sinemet)
- Levodopa/benseraside (Madopar)

Ook: met gereguleerde afgifte (mga)

Werking:

Levodopa wordt door het lichaam omgezet in dopamine.

Carbidopa/benseraside → zorgen dat het vnl naar hersenen gaat.

Bijwerkingen:

Duizeligheid/misselijkheid, droge mond, hartkloppingen, bewegingsstoornissen of verwardheid/hallucinaties.

COMT remmer

- Entacapon (Comtan)
- *Tolcapon (Tasmar)*
- Combinatie met levodopa/carbidopa (Corbilita, Stalevo)

Werking:

Voorkomt omzetting naar dopamine in de bloedbaan

→ levodopa werkt sterker en langer (tegelijk innemen!)

Bijwerkingen:

Misselijkheid, verkleuring urine (roodbruin).

Dopamine agonisten

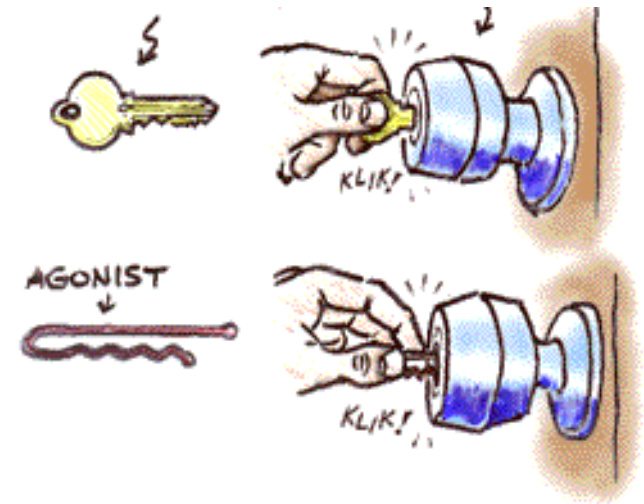
- Pramipexol (Glepark, Mirapexin, Oprymea, Sifrol)
- Ropinirol (Adartrel, Requip)
- *Rotigotine (Neupro-pleister)*
- *Pergolide*
- *Bromocriptine (Parlodel)*

Werking:

Namaak dopamine

Bijwerkingen:

Maagdarmklachten (misselijkheid), slaperigheid/slaapaanvallen of beweegstoornissen.

MAO-B remmers

- Selegiline (Eldepryl)
- Rasagiline (Azilect)
- Safinamide (Xadago)

Werking:

Verminderd afbraak dopamine in hersenen.

→ levodopa werkt sterker en langer

Bijwerkingen:

Slapeloosheid (niet 's avonds innemen), wanen/verwardheid en duizeligheid.

Amantadine

- Amantadine (Symmetrel)

Werking:

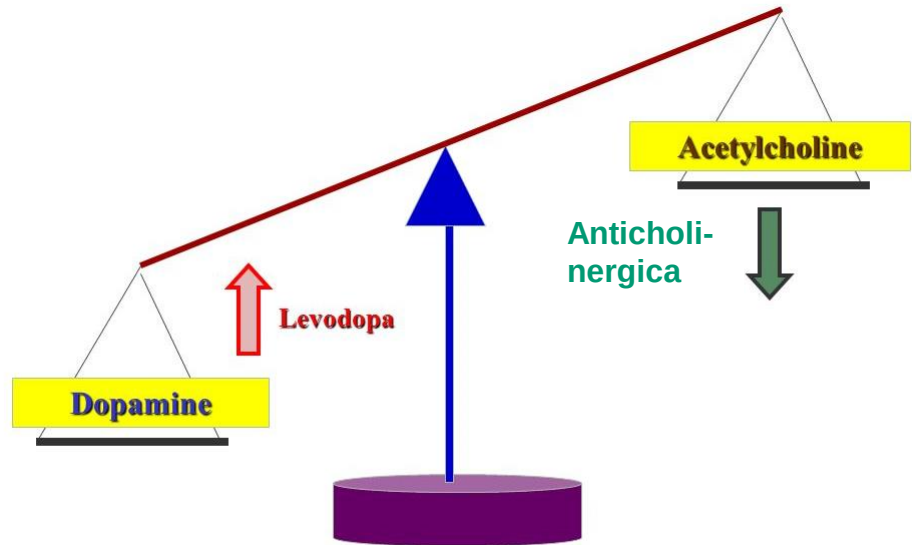
Mn doordat aanwezige dopamine beter werkt; de aanwezige dopamine minder wordt heropgenomen in de zenuwen.

Bijwerkingen:

Dikke voeten, verkleuring huid (paars-rood, vnl vrouwen), maagdarmklachten (met voedsel innemen)

Antich

- Biperideen (Akineton)
- Trihexifenidyl (Artane)

Werking:

Remt werking acetylcholine (andere boodschapperstof): minder beven en spierstijfheid.

Helpt ook bij: overmatig speeksel en zweten.

Bijwerkingen:

Misselijkheid (innemen na eten), geheugenklachten, wazig zien, verhoogde oogboldruk, plasproblemen, droge mond

Alternatieve therapiën

- Subthalamicusstimulatie (Deep Brain Stimulation)

Pacemaker in nucleus subthalamicus (hogere dosering levodopa mogelijk)

- Pallidotomie

Beschadiging hersengebied die beweging reguleert (minder dyskinesie)

- Duodopa-behandeling

Continue toediening levodopa via slangetje in darm

- Apomorfine pomp

Continue toediening dopamine agonist via slangetje onder de huid

Meer informatie?

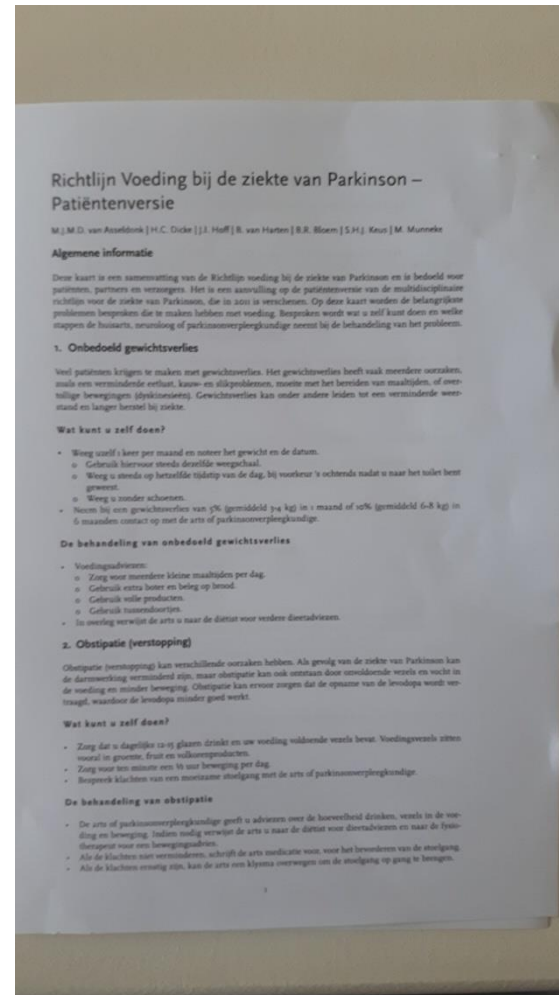
- Apotheek.nl
- Parkinson-vereniging.nl
- Thuisarts.nl

**GELUKKIG
IS ER NOG GEEN
MEDICIJN
TEGEN DE
BIJWERKINGEN
VAN HET LEVEN**

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem
www.loesje.nl

Voeding bij de ziekte van Parkinson

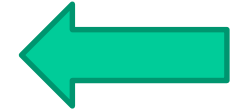

Voedingsgerelateerde problemen

- Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding
- Ongewenste gewichtstoename
- Obstipatie
- Verminderde werking levodopa door voeding
- Kauw- en slikproblemen
- Vertraagde maaglediging/misselijkheid
- Orthostatische hypotensie
- De rol van vitamines en mineralen

Voedingsgerelateerde problemen

- **Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding**
- Ongewenste gewichtstoename
- Obstipatie
- Verminderde werking levodopa door voeding
- Kauw- en slikproblemen
- Vertraagde maaglediging/misselijkheid
- Orthostatische hypotensie
- De rol van vitamines en mineralen

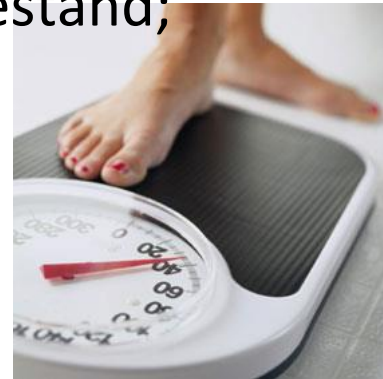
Oorzaken gewichtsverlies

- Verminderde eetlust
- Verminderde reuk en smaak
- Moeite met kauwen/slikken
- Trage maaglediging (eerder vol gevoel, misselijk)
- Verminderde beweeglijkheid en opname in de darm
- Bijwerkingen van medicatie
- Moeite met inkoop en klaarmaken van eten
- Obstipatie
- Verslechterde hand-mond coördinatie
- Depressie

Gewichtsverlies

- Het lichaam verbruikt meer energie door beweeglijkheid
- Het lichaam ontvangt minder voeding/energie om verschillende redenen
- Bij gewichtsverlies van 3 kg in een maand
of
6 kg in half jaar van gebruikelijk gewicht
is er sprake van een slechte voedingstoestand;

Actie; 1 x per maand wegen !

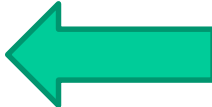
Goed gewicht

- BMI= gewicht(kg) : lengte (cm) x lengte (cm)
- Te laag gewicht: BMI lager dan 18,5 kg/m²
- Gezond gewicht : BMI 20-25 kg/m²
- Te hoog gewicht : BMI 25-30 kg/m² is overgewicht
BMI hoger dan 30 is ernstig overgewicht

Actie bij gewichtsverlies

- Meerdere kleine maaltijden
- Royaal smeersel en beleg op brood
- Volle melkproducten
- Energierijke tussendoortjes (krentenbolletje/eierkoek/schaaltje vruchtenyoghurt)
- In overleg met diëtist: aanvullende drinkvoeding
- Bereiding maaltijden verdelen over de dag/ uit handen geven

Voedingsgerelateerde problemen

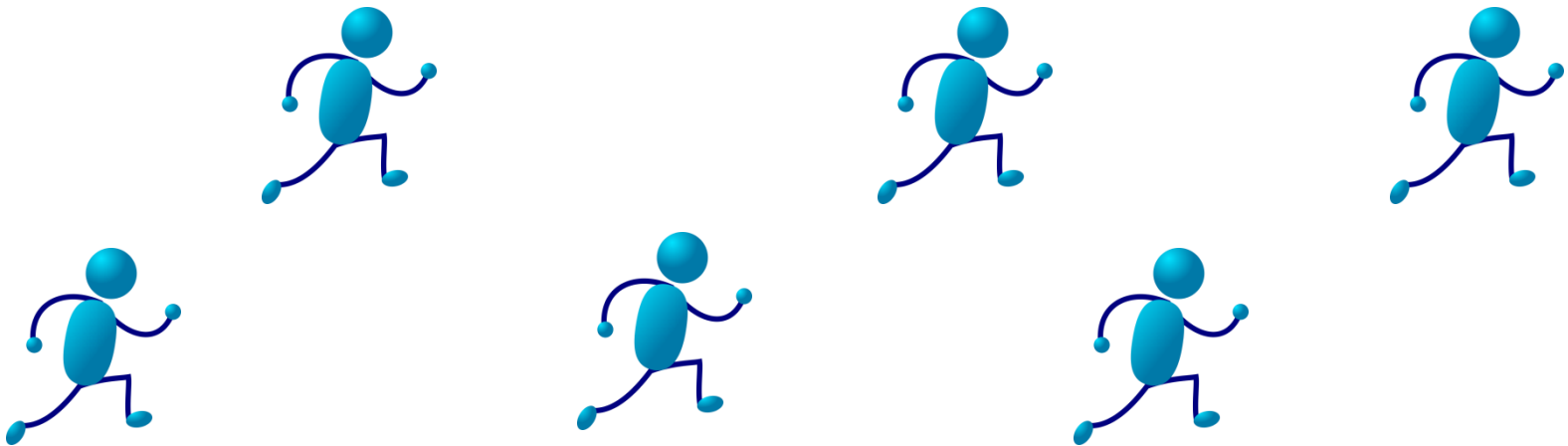
- Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding
- **Ongewenste gewichtstoename**
- Obstipatie
- Verminderde werking levodopa door voeding
- Kauw- en slikproblemen
- Vertraagde maaglediging/misselijkheid
- Orthostatische hypotensie
- De rol van vitamines en mineralen

Oorzaken en gevolgen overgewicht

- Meer eten kan bijwerking zijn van dopamine-agonisten
- Gewichtstoename bij gebruik van clozapine
- Verminderde beweging ten gevolge van parkinson
- Na DBS
- Gevolg:
Overgewicht geeft meer kans op diabetes en hart- en vaatziekten

Actie bij overgewicht

- Energiebeperkt dieetadvies in overleg met diëtist
- Voldoende bewegen; 60 minuten matig intensief per dag

Voedingsgerelateerde problemen

- Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding
- Ongewenste gewichtstoename
- **Obstipatie**
- Verminderde werking levodopa door voeding
- Kauw- en slikproblemen
- Vertraagde maaglediging/misselijkheid
- Orthostatische hypotensie
- De rol van vitamines en mineralen

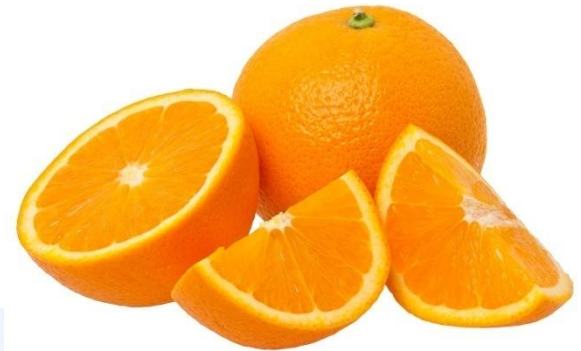
Obstipatie

- Verminderde werking zenuwstelsel
- Kan leiden tot onvoorspelbare opname parkinsonmedicatie
- 2x/minder dan 2 x per week ontlasting
- Hard persen bij ontlasten
- Harde en/of keutelige ontlasting
- Gevoel niet alles te kunnen ontlasten

Aanbevelingen bij obstipatie (1)

- Vezels: 30-40 gr per dag

Aanbevelingen bij obstipatie (2)

8-10 X

Actie bij obstipatie

- Bewegen ; 30 minuten per dag

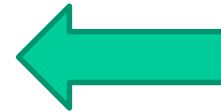
- Toegeven aan ontlastingsprikkel

- Na 2 weken evalueren (ontlasting en responsfluctuaties)
- Evt. medicatie (macrogol, lactulose evt. bisacodyl, magnesiumoxide)

Voedingsgerelateerde problemen

- Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding
- Ongewenste gewichtstoename
- Obstipatie
- **Verminderde werking levodopa door voeding**
- Kauw- en slikproblemen
- Vertraagde maaglediging/misselijkheid
- Orthostatische hypotensie
- De rol van vitamines en mineralen

Inname levodopa

Medicatie die levodopa bevat:

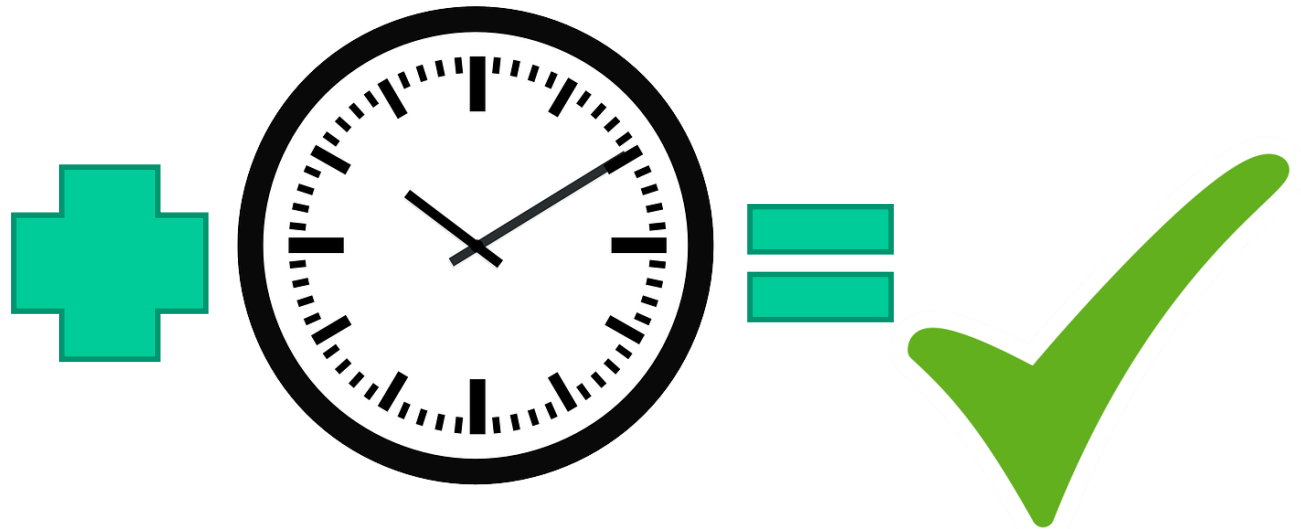
- Madopar (levodopa + bensenazide)
- Sinemet (levodopa + carbidopa)
- Stalevo (levodopa/ carbidopa/entacapon)
- Duodopa (levodopa + carbidopa)

→ Een eiwitrijke voeding tegelijk met levodopa kan verminderde opname van levodopa geven (door competitie)

Inname levodopa

- 0,5 uur voor de maaltijd , 1 uur na de maaltijd

Inname levodopa

- Innemen met water/vruchtensap(geen grapefruit)/appelmoes

- Niet innemen met een voedingsmiddel wat eiwit bevat
- Niet innemen met een ijzerpreparaat

Verminderde werking levodopa door voeding?

- Tijdelijk beperken van de eiwitinname en evalueren na 1 week

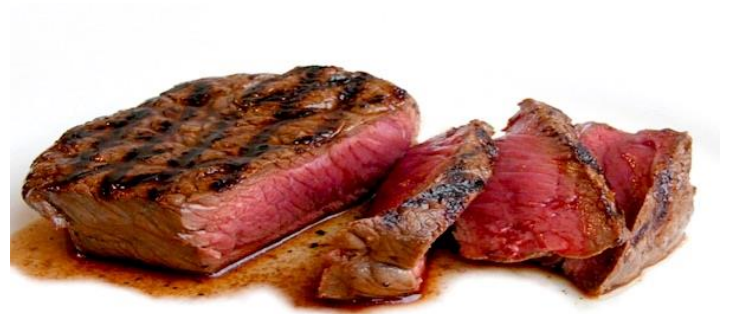

- Geen effect; eiwit hoeveelheid volwassenen
- Wel effect; let op tekorten

Verminderde werking levodopa door voeding?

- Laagste aanbod eiwit op momenten dat de levodopa het minst effect heeft
- Bij slechte voedingstoestand/ondervoeding; toch eiwitverrijkt dieet belangrijker; evt. levodopa aanpassen i.o.m. arts
- Actie : Overleg met diëtist !

Eiwitbevattende producten

Eiwitten in voedingsmiddelen

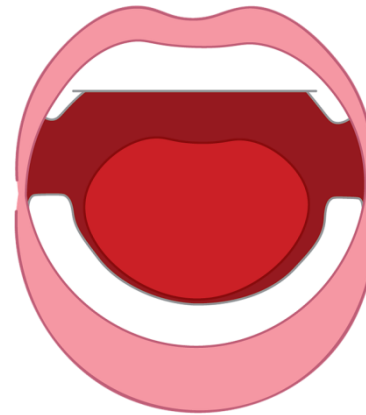
- 1 beker melk levert 5 gram eiwit
- 1 schaaltje vla levert 5 gram eiwit
- 1 schaaltje kwark levert 17 gram eiwit
- 1 hartige belegging levert 5 gram eiwit
- 1 lapje vlees levert 20 gram eiwit

Voedingsgerelateerde problemen

- Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding
- Ongewenste gewichtstoename
- Obstipatie
- Verminderde werking levodopa door voeding
- **Kauw- en slikproblemen**
- Vertraagde maaglediging/misselijkheid
- Orthostatische hypotensie
- De rol van vitamines en mineralen

Kauw- en slikstoornis

- Late symptomen
- Ten gevolge van de verminderde beweeglijkheid

Actie bij kauw- en slikstoornis

- Logopedie !
- Gewicht goed volgen
- Samenstelling voeding aanpassen:
- Zachter smeerbaar beleg
- Vaker pap, soep
- Meer jus/saus
- Vaker puree i.p.v. gekookte aardappelen
- Vaker kleine maaltijden

Aangepaste samenstelling/consistentie

Slikproblemen en medicatie

Slikproblemen

Alternatieve methode

Slikproblemen en medicatie

Oplossing:

- Tablet fijnmaken (innemen met bv. appelmoes)
- Tablet oplossen in water
- Capsules op lepel met water
- Capsule openen (innemen met bv. appelmoes)

Niet bij:

- Medicatie met gereguleerde afgifte (lange werking)
- Medicatie met een erg bittere smaak
- Medicatie die niet tegen maagzuur kunnen

Slikproblemen en medicatie

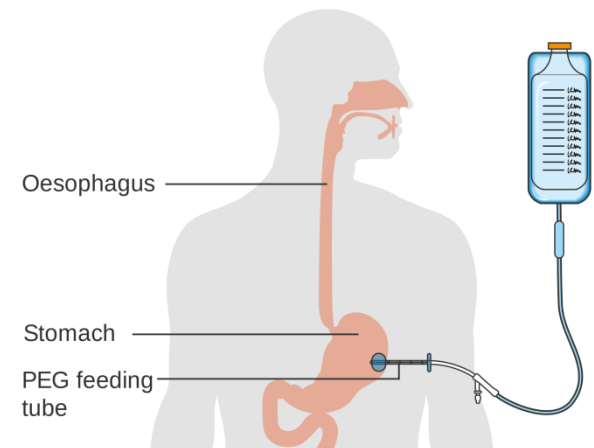
Alternatieve oplossingen:

- Andere toedienvorm: drank, smelt- of bruistablet, pleister.
- Niet gereguleerde afgifte (nadeel: vaker innemen)
- Ander geneesmiddel
- Gloup (gel)

Vragen? → apotheker

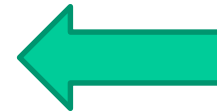

Supplementen/sondevoeding

Voedingsgerelateerde problemen

- Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding
- Ongewenste gewichtstoename
- Obstipatie
- Verminderde werking levodopa door voeding
- Kauw- en slikproblemen
- **Vertraagde maaglediging/misselijkheid**
- Orthostatische hypotensie
- De rol van vitamines en mineralen

Symptomen trage maagontlediging

- Opgeblazen gevoel
- Sneller verzadigd
- Misselijk
- Bijwerking van medicatie anti-cholinergica
- Bij diabetes

Actie bij trage maagontlediging

- Gewicht goed volgen !
- Kleine maaltijden, vaker eten
- Rustig eten, goed kauwen
- Niet te vette maaltijden
- Niet te vezelrijke maaltijden
- Vloeibare voeding
- Diëtist
- Medicatie; domperidon

Voedingsgerelateerde problemen

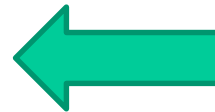
- Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding
- Ongewenste gewichtstoename
- Obstipatie
- Verminderde werking levodopa door voeding
- Kauw- en slikproblemen
- Vertraagde maaglediging/misselijkheid
- **Orthostatische hypotensie**
- De rol van vitamines en mineralen

Orthostatische hypotensie

- Voeding speelt slechts kleine rol
- Inname van zout en vocht speelt een rol
- Neuroloog

Voedingsgerelateerde problemen

- Onbedoeld gewichtsverlies en/of ondervoeding
- Ongewenste gewichtstoename
- Obstipatie
- Verminderde werking levodopa door voeding
- Kauw- en slikproblemen
- Vertraagde maaglediging/misselijkheid
- Orthostatische hypotensie
- **De rol van vitamines en mineralen**

Vitamines en mineralen

Vitamine D

Vrouwen ouder dan 50: 10 mcgram

Mannen en vrouwen ouder dan 70: 20 mcgram

Voldoende **calcium**: voldoende zuivelproducten i.v.m. voorkoming botbreuken; 500-650 ml per dag

Ijzerpreparaat niet tegelijk met levodopa

Vitamine B12 tekort kan optreden bij langdurig hoog gebruik van levodopa

Vitamine E en **co-emzymQ10** zijn niet bewezen effectief

Selfmanagement

- Gewicht bepalen 1 x per maand (zelfde tijd, kleding, weegschaal)
- Juiste wijze en tijden innemen van de levodopa

- Klachten; (obstipatie/slikken en kauwen/ gewichtsverandering/beweeglijkheid) bespreken met je behandelaars

Hulp bij inname medicatie

- App met herinnering medicatie-inname
- Medicatiedoos met alarm
- Mediatierol
- Medido

Waar vind je de diëtist?

- www.parkinsonnet.nl Zorgzoeker
- Vrij toegankelijk
- Vergoeding 3 uur uit de basisverzekering

Waar vind je de apotheker?

- In de apotheek
- U kunt terecht voor vragen over medicatie, doornemen medicatielijst en problemen met medicatie (innemen).
- Voorkeur voor maken afspraak bij uitgebreide vragen.

Vragen

